

Eelnõu



PÕLVAMAA ARENGUSTRATEEGIA 2035+

2023

SISUKORD

STRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESS JA PÕHIMÕTTED	3
ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE	5
PÕLVAMAA HETKEOLUKORD JA VÕTMETPROBLEEMID	6
PÕLVAMAA ERIPÄRA JA VISIOON 2035+	8
SE 1: Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond.....	10
SE 2: Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond	12
SE 3: Tugeva ja positiivse mainega maakond.....	13
SE 4: Kestlikke ärimudeleid rakendavate ettevõtetega maakond	15
SE 5: Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond	16
SE 6: Atraktiivse ja kliimaneutraalse elu- ja ettevõtluskeskkonnaga maakond	18
STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS, SEIRE JA UUENDAMINE.....	20

STRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESS JA PÕHIMÕTTED

Põlvamaa arengustrateegia eesmärk on tingimuste loomine Põlvamaa kui terviku igakülgseks arenguks, tuginedes maakonna arengueeldustele ja eripäradele. Põlvamaa arengustrateegia koostamise aluseks on kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (edaspidi KOKS), mille §6¹ lg 1 seab omavalitsustele ülesandeks ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist. KOKS §37³ lg 1 järgi on nimetatud ülesande täitmise aluseks maakonna arengustrateegia. Arengustrateegia koostamise ülesande on Põlvamaa omavalitsused KOKS §6¹ lg 2 alusel delegeerinud Põlvamaa Omavalitsuste Liidule. MTÜ Põlvamaa Omavalitsuste Liit omakorda andis strateegia sisulise osa koostamise ülesande sihtasutusele Põlvamaa Arenduskeskus, jäädes ise koordineerivasse rolli.

Strateegia koostamise avaürituseks oli 2. mail 2018. aastal Krootuse Rahvamajas toimunud mõttekohvik, kus osales 44 inimest. Järgmisena viidi 2018. aasta kevade, suve ja sügise jooksul läbi hariduse ja noorsootöö, kultuuri, heaolu ning taristu teemarühmasid – kokku 7 teemarühmade koosolekut, millest võttis osa 118 erinevat inimest. Teemarühmades kaardistati maakonna probleeme ja ressursse, pakuti välja pikaajalisi eesmärke maakonnale ning lähiaastate tegevusi eesmärkide suunas liikumiseks. Ettevõtjatelt strateegiasse sisendi saamiseks viidi 2018. aasta oktoobris läbi veebiküsitlus, millele vastas 214 ettevõtjat.¹

Esimene Põlvamaa Arengustrateegia 2035+ eelnõu kiideti heaks Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosoleku 05.12.2018 otsusega nr 59 ning kinnitati Kanepi Vallavolikogu 18.12.2018 määrusega nr 1-2/49, Põlva Vallavolikogu 20.12.2018 määrusega nr 1-2/63 ning Räpina Vallavolikogu 19.12.2018 määrusega nr 38.

KOKS § 37⁴ lõige 1 alusel tuleb maakonna arengustrateegiat uuendada vähemalt kord nelja aasta jooksu. Sellest lähtuvalt otsustas Põlvamaa Omavalitsuste Liit algatada Põlvamaa arengustrateegia 2035+ uuendamise 10.02.2022 toimunud üldkoosoleku otsusega nr 7. Strateegia uuendamise juhtrühmaks määrati Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolek.

Arengustrateegia uuendamisel lähtuti järgmistest põhimõtetest:

- Strateegilised eesmärgid ning nende täitmiseks vajalikud tegevussuunad ja tegevused ei tohi minna vastuollu põhimõttega, mida väljendab Põlvamaa tunnuslause: „Põlvamaa – rohelisem elu“.
- Maakonna arengustrateegia sisaldab maakondliku mõõtme või mõjuga tegevusi ning ei korda kohalike omavalitsuste arengukavasid.
- Maakonna arengut kavandatakse terviklikult, sidudes strateegias erinevad maakonna arengut suunavad planeeringud, strateegiad ja tegevuskavad.
- Maakonna arengustrateegia uuendamisel tuginetakse Rahandusministeeriumi poolt koostatud maakonna arengustrateegia uuendamise juhendis toodud soovitustele².

Lisaks oli uuendamisel põhimõtteks võtta võimaluse korral võimalikult palju aluseks kehtiv Põlvamaa arengustrateegia, mitte luua täiesti uus. See tähendab, et maakonna visiooni ja strateegiliste eesmärkide seadmisel ning tegevussuundade kujundamisel lähtuti seni kehtinud Põlvamaa

¹ Teemarühmade materjalid on leitavad siit: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/polvamaa-arengustrateegia-2035/teemaruhamad/>

² Juhend koos lisadega on leitav siit: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/polvamaa-arengustrateegia-2035/juhendmaterjalid/>

arengustrategiast. See tähendab, et 2018. aastal erinvatest teemarühmades kogutud sisend jäi kehtima ka uuendatud arengustrategia juures. Uusi teemarühmasid ilma olulise vajaduseta kokku ei kutsutud. Strateegiat muudeti ja täiendati põhiliselt perioodil 2019-2022 valminud maakondlikest analüüsides ja strateegiatest saadud sisendite abil. Olulisemateks sisenditeks strategia uuendamisel olid:

- Põlvamaa halduskoostöö analüüs ja arendamise rakenduskava³, milles kaardistati ära peamised valdkonnad, kus soovitakse maakonna tasandil koostööd arendada ja milliseid tegevusi tuleb selleks ette võtta.
- Põlvamaa rohemajanduse hetkeolukorra ja prioriteetsete arendusvaldkondade analüüs⁴, milles hinnati ära maakonna ettevõtluse hetkeolukord ning määratleti rohemajanduse arendamise seisukohalt prioriteetsed arendusvaldkonnad ja tegevused.
- Põlvamaa ringmajanduse võimaluste kaardistus ja arendamise tegevuskava⁵, milles kaardistati ära olulisemad kohad Põlvamaa ettevõtluses, kus eksisteerivad ebaefektiivsused ja võimalikud jäägid ning kus ringmajanduse kontseptsioonide rakendamisest oleks kõige suurem majanduslik kasu ettevõtetele ja maakonna majandusarengule.
- Põlvamaa tervisstrateegia aastani 2035⁶, milles antakse laiem ülevaade maakonna elanike haigestumus- ja suremusnäitajatest ning mis kirjeldab perioodi 2023-2035 kõige olulisemad eesmärgid Põlvamaa elanikkonna tervise edendamisel ning tegevused eesmärkideni jõudmiseks.
- Kultuurivaldkonna töörühm⁷, mis kutsuti kokku, et viia arengustrategia kultuurivaldkonda puudutav osa kooskõlla koroonapandeemia järgse ja ka Põlvamaad oluliselt mõjutada võiva Tartu2024 eelse olukorraga.

Uuendatud arengustrategia avalikustamise protsessi käigus said kõik huvilised võimaluse tagasiside andmiseks ning parandus- ja täiendustepanekute tegemiseks. Selleks oli uuendatud arengustrategia esmaversioon koos tagasiside vormiga üleval maakonna portaalis www.polvamaa.ee ja valdade kodulehtedele. Tagasisidet oli võimalik anda perioodil 19.01.2023–03.02.2023. Laekunud tagasisidega ning sellega arvestamise või mittearvestamisega on võimalik tutvuda maakonna portaalis arengustrategia uuendamise alamlehel⁸.

Uuendatud Põlvamaa Arengustrategia 2035+ eelnõu kiideti heaks Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosoleku 14.02.2023 otsusega nr 6 ning suunati kohalike omavalitsuste volikogudesse vastuvõtmiseks.

³ Osa 2019. aastal läbi viidud projektist „Põlvamaa tasakaalustatud ja jätkusuutliku arengu tagamine läbi tihedama halduskoostöö rakendamise“. Projekti info ja materjalid:

<https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/halduskoostoo-projekt/>

⁴ 2021. aastal valminud analüüs. Täpsem info ja materjalid: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/rohemajanduse-analuus/>

⁵ 2022. aastal valminud analüüs. Täpsem info ja materjalid: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/ringmajanduse-kaardistus/>

⁶ 2022. aastal valminud strateegia. Täpsem info ja materjalid: <https://arenduskeskus.polvamaa.ee/terviseedendus/polvamaa-tervisestrateegia/>

⁷ SA Põlvamaa Arenduskeskuse kultuuri- ja välissuhete spetsialisti eestvedamisel koos käinud maakonna kultuuritöötajatest koosnenud töörühm, kes tegi ettepanekuid senise kultuuriosa täiendamiseks.

⁸ Kogu arengustrategia uuendamist puudutav info ja materjalid:

<https://arenduskeskus.polvamaa.ee/maakondlik-arendustoo/polvamaa-arengustrategia-2035/uuendamine/>

ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE

Põlvamaa visioon 2035+

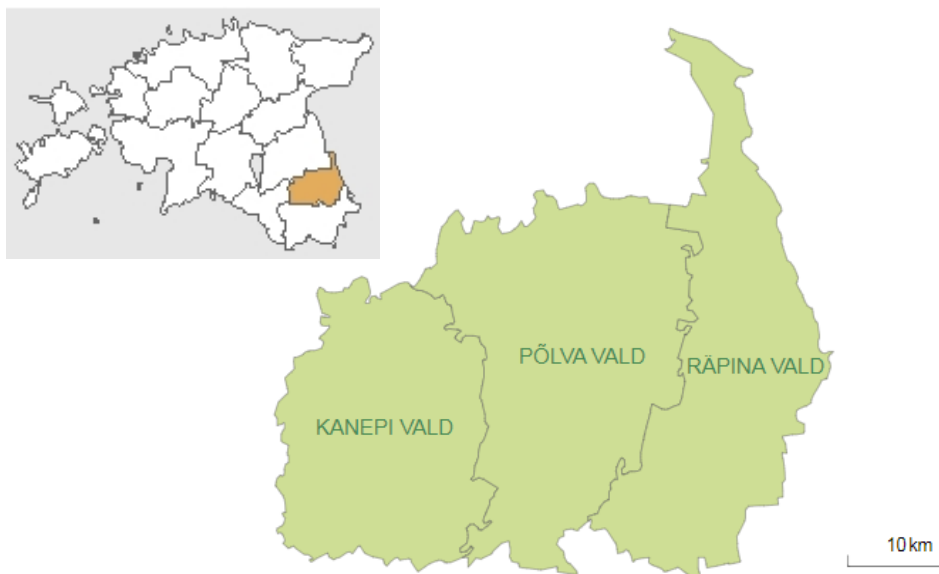
Põlvamaa on 21. sajandi rohemaakond

Põlvamaa tunnusfraas "Rohelisem elu" on realiseerunud tervisliku, atraktiivse ja kestliku elu-, töö- ja puhkekeskkonnana, mis meelitab ligi elanikke, ettevõtteid ja külalisi.

Strateegilised eesmärgid	Tegevussuunad
SE1: Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondaega maakond	<ol style="list-style-type: none">1.1. Kvaliteetsed ja mitmekülgsed õppimisvõimalused kogu elukaare vältel1.2. Mitmekülgsed võimalused, tingimused ja tugi aktiivse elu korraldamiseks ja selles osalemiseks1.3. Hoitud ja hoolitsetud elanikud1.4. Professionaalsed, motiveeritud, toetatud ja koostöised eestvedajad, juhendajad ning ametnikud
SE2: Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond	<ol style="list-style-type: none">2.1. Süsteemse vanemahariduse praktika loomine ja rakendamine2.2. Laste- ja noorte eakohaste enesejuhtimisoskuste parandamine läbi tõendus põhiste sekkumiste rakendamise haridusasutustes2.3. Varajast märkamist toetava ja lahenduskeskse koostöövõrgustiku loomine2.4. Ühtsetel alustel korraldatud kättesaadava hariduse tugispetsialistide teenuse loomine
SE3: Tugeva ja positiivse mainega maakond	<ol style="list-style-type: none">3.1. Põlvamaa kultuurielu rolli suurendamine maakonna kuvandi kujundamises3.2. "Rohelisem Põlvamaa" brändi ja võrgustiku arendamine ja kasutamine maakonna turundamisel3.3. Selge ja tugeva identiteediga kogukondade ja piirkondade tekke ja arengu toetamine
SE4: Kestlikke ärimudeleid rakendavata ettevõtetega maakond	<ol style="list-style-type: none">4.1. Ringmajanduse rakendamiseks ja ettevõtete digitaliseerimiseks vajaliku teadlikkuse, oskusteabe ja kohalike ekspertide olemasolu tagamine4.2. Ringmajanduse mudelite kasutuselevõtu ja ettevõtete digitaliseerimise soodustamine
SE5: Mitmekülgsse ettevõtlussektoriga maakond	<ol style="list-style-type: none">5.1. Noorte ettevõtluse ja hõbemajanduse edendamine5.2. Kaugtöö edendamine ja kaugtöövõimaluste arendamine5.3. Puhke- ja loomemajanduse potentsiaali parem ärakasutamine
SE6: Atraktiivse ja loodussäästliku elu- ja ettevõtluskeskkonnaga maakond	<ol style="list-style-type: none">6.1. Kliimanutraalne ning arengut ja heaolu toetav kinnisvara ja avalik ruum6.2. Kvaliteetne ja turvaline liiklutaristu ning kättesaadavad ja kestlikud liikuvusteenused

PÕLVAMAA HETKEOLUKORD JA VÕTMEPROBLEEMID

Põlva maakond asub Lõuna-Eestis, ümbritsetuna Tartu maakonnast põhjas, Valga maakonnast läänes, Võru maakonnast lõunas ning Peipsi ja Lämmijärvest ning Vene Föderatsioonist idas (vt joonis 3).



Joonis 3. Põlvamaa asend ja kohalikud omavalitsused

Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti andmetel elas Põlvamaal 2022. aasta alguses 23 989 elanikku (vt tabel 1) ning maakonna pindala oli 1823,37 km². Mõlemad näitajad teevad Põlvamaast väiksuselt 3. maakonna Eestis. Maakond koosneb kolmest haldusüksusest: Kanepi vallast, Põlva vallast ning Räpina vallast. Valdade 2022. aasta eelarvelised põhitegevuse tulud olid kokku 38,3 miljoni euro, millest maksutulud moodustasid 21,2 miljonit eurot.

Tabel 1. Põlvamaa kohalike omavalitsuste elanike arv, pindala ja eelarvemaht 2022. aastal.

Omavalitsus	Elanike arv		Pindala (km ²)	Põhitegevuse tulud kokku (eur)	Maksutulud (eur)
	Statistikaamet	Rahvastikuregister			
Kanepi vald	4 480	4 805	524,66	7 856 579	4 562 547
Põlva vald	13 394	13 462	705,92	21 373 000	11 516 000
Räpina vald	6 115	6 172	592,79	9 034 100	5 114 100
Kokku	23 989	24 439	1 823,37	38 263 679	21 192 647

Allikad: Statistikaamet, Maa-amet, Rahvastikuregister, Rahandusministeerium

2017. aastal toimunud kohalike omavalitsuste ühinemiste tulemusel vähenes Põlvamaa kohalike omavalitsute arv kolmeni, omavalitsused ise on aga kasvasid varasemast oluliselt suuremaks. Sellega koos on kasvanud omavalitsuste haldusvõimekus ning suutlikkus iseseisvalt oma arengut pikaajaliselt suunata. Samas esineb Põlvamaal probleeme, mis puudutavad kõiki valdasid ning millega tegelemine nõuab vallapiiridest laiemat vaadet ja ühist panustamist. Need niinimetatud võtmeprobleemid on üksteisega tihedalt seotud ja võimendavad üksteist ning nende mõju on halduspiire ületav.

Maakonna ja valdade pikaajalise positiivse arengu eelduseks on nende ühine lahendamine või leevendamine.

Põlvamaa võtmeprobleemid on pikemalt lahti kirjutatud arengustrateegia Lisas 1. Kokkuvõtte võtmeprobleemidest on järgmine:

1. **Elanike arvu vähenemine.** Põlvamaa elanike arv vähenes perioodil 2015-2022 ligi 2200 elaniku ehk 8,4% võrra. Statistikaameti 2019. aasta andmetel tehtud prognoos ennustab selle negatiivse trendi jätkumist – aastaks 2035 võib Põlvamaa rahvaarv väheneda 20 677 elanikuni. Võrreldes 2022. aastaga, oleks Põlvamaa rahvaarv seega ligi 3300 elaniku (ehk 13,8%) võrra väiksem.
2. **Elanike halvad tervisenäitajad.** Põlvamaa elanike oodatav eluiga sünnihetkel on viimase 15+ aasta jooksul järjepidevalt tõusnud ning on samaväärne Eesti keskmisega nii meeste kui ka naiste lõikes. Oluline mahajäämus esineb aga paljudes Põlvamaa elanike tervisenäitajates ning kajastub lõpuks ka Põlvamaa elanike tervena elatud aastates, mis on 10 aasta võrra madalamad kui Eestis keskmiselt.
3. **Madal tööjõupotentsiaal.** Seoses elanike arvu vähenemisega on vähenemas ka tööjõu hulk, mida ettevõtted saavad kasutada. Statistikaamet prognoosi alusel võib tööealiste elanike arv Põlvamaal väheneda 2035. aastaks pea 3500 inimese võrra. Olukorra muudab veelgi tõsisemaks Eesti keskmisest madalam tööjõus osalemise määr ning tööjõu madal haridustase.
4. **Väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur.** Põlvamaa ettevõtete tootlikus on olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam ning see on kajastunud ka töötajatele makstavates palkades. Vähese tootlikkuse üheks põhjuseks on osaliselt maakonna ettevõtete väiksus – 2021. aastal olid 95,9% Põlvamaa ettevõtetest mikroettevõtted (alla 10 töötajaga). Mikroettevõtete osakaalult on Põlvamaa Eestis kolmandal kohal. Lisaks mikroettevõtete liigsuurele osakaalule, aeglustab maakonna majanduslikku arengut ka aegunud majandusstruktuur, kus ajalooliselt aeglasemat lisandväärtuse kasvu ja keskmist palgataset näidanud primaarsektor (st põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) on läbi aastate hoidnud erakordselt suurt osatähtsust maakonnas loodavas lisandväärtuses.
5. **Teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus.** Põlvamaa asustustihedus on Eesti keskmisega võrreldes madal ning elanikkond on ruumis suhteliselt ühtlaselt jaotunud. Vähenev ja ruumis hajusalt jaotunud elanikkond toob kaasa probleeme teenuste hinna ja kättesaadavusega, avaliku taristu ülalpidamisega ning ühistranspordi korraldamisega.

PÕLVAMAA ERIPÄRA JA VISIOON 2035+

Põlvamaal on oma eripära, mida on vajalik arengu eesmärgil ära kasutada. Selleks on **Põlvamaa puhas ja ehe loodus ning tuntud looduskaunid kohad, loodusressursside jätkusuutliku väärimisega** seotud ettevõtlusvõimalused ja maine, **kvaliteetne elukeskkond ja aktiivsed kogukonnad ning hoitud ja arenev Lõuna-Eesti kultuuripärand.**

Looduslähedus, aktiivsed kogukonnad ja kaunis loodus muudavad Põlvamaa **ideaalseks kohaks, kus elada.** Siin üles kasvanud noored väärtustavad maakonna elukeskkonda ka täiskasvanueas ning pöördusid võimaluse korral pere luues meelsasti kodukohta tagasi. **Vilgas ja mitmekülgne kultuurielu** ei lase kellelgi igavust tunda, samas võimaldab hajaasustus kõigil soovijatel **rahu ja vaikust** nautida. **Korras terviserajad ja kergliiklusteed** toetavad elanike kehalist aktiivsust ja tervise eest hoolitsemist.

Põlvamaa eripära toetab tugevalt ka mitmekülgse ettevõtluse teket ja arengut. Taevaskoja, Lämmijärv ning Ahja ja Võhandu jõed, Postitee, Meenikunno ja Valgesoo rabad, ajaloolised mõisad, Otepää kõrgustik – need on vaid mõned näited kultuuri- ja loodusväärtustest, mis Põlvamaaga lahutamatult koos käivad. Need kohad loovad suurepäraseid ja mitmekülgseid võimalusi **loodusturismiks ja rekreatsiooniks.** Koos traditsiooniliste külamaastike ning kompaktsena hoitud suuremate asulatega moodustavad nad aga suurepärase elukeskkonna, kuhu uusi elanikke meelitada ning kus ettevõtlusharuna võiks esile kerkida **kaugtööturism ja hõbemajandus.** Looduslähedane elulaad aitab säilitada ka piirkonnaga seotud pärimuskultuuri, põnev looduskeskkond inspireerib uut looma. Seeläbi on maakonnal head eeldused traditsioonidest ja loodusest ideesid ammutava **loomemajanduse** arendamiseks.

Puhas loodus ja rohelisema elu maine toetavad erinevate loodusressursside jätkusuutlikult väärimise tootmisharude arengut, näiteks **aiandus, põllumajandus ja toiduainete valmistamine, puidu- ja mööblitööstus, puitmajade ehitus, keskkonnasäästlike viimistlusmaterjalide tootmine või taastuenergeetika.** Looduslike ressursside väärimist maakonnas toetavad ka maakonnas paiknevad Rápina Aianduskool ning traditsioonilise ja ökoloogilise ehituse kompetentsikeskus Eestimaaehitus, naabermaakonnas asuv puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskus TENTER ning Põlvamaa roheliselt mõtlemaid ja tegutsevaid ettevõtteid ühendav „**Rohelisem Põlvamaa**“ võrgustik.

Looduslähedase elu- ja ettevõtluskeskkonna sõnumi võtab kokku aastaid maakonna tunnusfraasiks olnud „**Rohelisem elu**“.

Põlvamaa eripära ja tunnuslauset silmas pidades on sõnastatud ka maakonna visioon:

Põlvamaa on 21. sajandi rohemaakond.

Lahtikirjutatult tähendab visioon, et Põlvamaa tunnusfraas "Rohelisem elu" on realiseerunud tervisliku, atraktiivse ja kestliku elu-, töö- ja puhkekeskkonnana, mis meelitab ligi elanikke, ettevõtteid ja külalisi. Põlvamaad iseloomustavad:

- eluga hästi toime tulevad ning maakonnas olevaid mitmekülgseid võimalusi enda igakülgseks arendamiseks kasutavad elanikud;
- koostöised ja üksteiselt õppivad ning pidevalt uusi algatusi proovivad kogukonnad ja omavalitsused;

- kestlikke ärimudeleid ning tehnoloogiaid kasutavad ning kohalikke ressursse nutikalt väähindavad Põlvamaa ettevõtjad, kes oma tegevusega on eeskujuks ülejäänud Eesti ettevõtetele;
- keskkonnasõbralikult, efektiivselt ja vajaduspõhiselt kujundatud avalikud teenused;
- säästev, optimaalne ja ligipääsetav avalik taristu;
- kvaliteetsed sideühendused ja kättesaadavad liikuvusteenused.

„Roheline“ ei tähenda maakonna jaoks pelgalt ilusat ja hoitud looduskeskkonda, vaid üldist maakonna eripäralt, identiteedilt ja mainelt rajanevat kõrget heaolu taset. Põlvamaa püüdleb „rohelise“ maakonna poole kõige laiemas mõttes.

STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD

Visiooni täitumise aluseks on maakonna eripära ja ressursside ära kasutamine positiivsete muutuste ellu kutsumiseks ning maakonna võtmeprobleemide lahendamiseks. Selleks on püstitatud kuus vähemalt 2035. aastani kestvat strateegilist eesmärki, mida püütakse saavutada erinevate pikaajaliste tegevussuundade ja neisse koondatud tegevuste abil. Tegevused on tegevussuundade kaupa välja toodud arengustrateegia tegevuskavas. Strateegilised eesmärgid, nende saavutamist võimaldavad maakondlikud ressursid, eesmärkide suunas liikumist hinnata võimaldavad mõõdikud ning tegevussuunad, mille kaudu kavatakse eesmärkideni jõuda, on toodud järgnevalt.

SE 1: Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond

Esimene strateegiline eesmärk tegeleb kolme esimese võtmeprobleemiga – elanike arvu vähenemine, elanike kehvad tervisenäitajad ning madal tööjõupotentsiaal. Samas on valdkonnal mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest aktiivsed ja haritud elanikud avaldavad omakorda mõju ettevõtete arengule ja avalike teenuste vajadusele.

Strateegilise eesmärgi täitmine toob esiteks kaasa selle, et Põlvamaa rahvaarv püsib stabiilne, seda eelkõige läbi positiivse rändesaldo. Väljarände pidurdumise ja sisserände suurenemise põhjuseks on Põlvamaa elanike rahulolu mitmekülgse ja vajadustest lähtuva haridusvõrgu, rikkaliku ja omanäolise kultuuri- ja spordielu ning väärikust tagava hoolekandesüsteemiga. Maakonnale lisavad atraktiivsust ka aktiivsed kogukonnad, kes järjepidevalt ja sihipäraselt tegelevad kohaliku elu arendamisega, maakonda kattev moodne kultuuri-, spordi- ja puhketaristu, mis võimaldab elanikel meelt lahutada, huvialadega tegeleda ning oma keha ja vaimu eest hoolitseda, ning omavalitsused, kes suudavad pakkuda elanike vajadustele vastavaid teenuseid.

Haritud ja aktiivsed elanikud on ka parema tervisekäitumisega, suutes seeläbi pikemalt tervena elada, kauem tööturul püsida ning vajades vähem erinevaid sotsiaalteenuseid. Lisaks suudavad nad kohanedu muutustega tööturul, säilitades oma väärtuse töötajatena või olles ise kohanemisvõimelised ettevõtjad.

Olulisemaid mõõdikud, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Rahvaarv
- Rändesaldo
- Osakaal täiskasvanutest, kellel esineb tervisest tingitud piiranguid igapäevategevustes
- Kõrgharidusega inimeste osakaal tööjõus
- Rahvakultuuri harrastajate osatähtsus
- Osalusaktiivsus huvihariduses
- Elanike rahulolu kultuurse vaba aja veetmise võimalustega
- Elanike rahulolu liikumis- ja sportimisvõimalustega
- Elanike rahulolu kohaliku omavalitsuse juhtimisega

Olemasolevad ressursid

Esimeseks oluliseks ressursiks on maakonna **tegusad elanikud ja ühendused**. Olgu selleks põnevad kunsti- ja kultuuriinimesed, piirkondlikku põliskeelt ja -kombeid edasi andvad eakad, tiptasemel võistlussportlased, kogenud meditsiinitöötajad või uuenduslikud haridustegelased, eeskujusid ja sädeinimesi jagub Põlvamaal kõikidesse valdkondadesse. Neile lisanduvad arvukad **aktiivsed vabaühendused**, kelle tegevusvaldkond ulatub kultuuriloomest sotsiaalhoolekandeni ja külade arendamisest elanike harimiseni.

Teiseks ressursiks on olemasolevad **koostöövõrgustikud**. Erinevad võrgustikud on olemas näiteks kogukondlikel mittetulundusühingutel, kultuuriedendajatel, tervisedendajatel, spordiühingutel ning haridusvaldkonna esindajatel. Toimivad võrgustikud varustavad valdkondade eestvedajaid laialdasema teabega, aitavad tegevusi koordineerida ning olemasolevaid ressursse paremini kasutada.

Tegusaid inimesi ja toimivaid võrgustikke toetab **kodulähedane taristu**. Põlvamaal on olemas kodulähedaste alusharidusasutuste ja üldhariduskoolide võrgustik, kus väikestele koolidele iseloomulik isiksuskeskne õpetamine ja lapse arendamine on loomulik. Maakonnas on ulatuslik ja mitmekesine avatud noortekeskuste, huvitegevuse koolide, kultuuriasutuste ja spordirajatiste võrgustik, mis suudab vaba aja tegevust pakkuda suurele hulgale maakonna elanikele. Terviseprobleemidega aitab elanikel toime tulla toimiv perearstiabi võrgustik ning kaks haiglat. Lisaks maakonna võimalustele on elanikele kättesaadav Põlvamaaga piirnevates omavalitsustes paiknev regionaalse või riikliku tähtsusega taristu – olgu selleks näiteks Otepää spordirajatised, Võrumaa Kutsehariduskeskus või Värskas Sanatoorium.

Üheks seni ebapiisavalt kasutatud ressursiks on **Tartu lähedus** ja Tartu poolt pakutavad mitmekülgsed kultuuri-, spordi- ja vaba aja veetmise võimalused. Lisaks leidub Tartus hulgaliselt spetsialiste, keda Põlva-suurusel maakonnas ei ole sageli võimalik palgal hoida, ent keda vahel siiski vaja läheb. Sama on olukord spetsiifiliste töökohtadega – Tartu lähedus võimaldab Põlvamaa elanikel töötada ametikohtadel, mida maakonnas ei leidu, ja samas elada jätkuvalt Põlvamaal. Hea elukeskkond ja igapäevase tööraande võimalikkus on ühelt poolt puhvriks, mis pidurdab tööealiste inimeste väljarännet maakonnast ning võiks tulevikus olla ka oluliseks sisserände allikas.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

- 1.1. Kvaliteetsed ja mitmekülgsed õppimisvõimalused kogu elukaare vältel.** Põlvamaa on haritud ja teadlike elanike maakond. Maakonna mitmekülgses haridussüsteemis osaleb elukestvalt valdav osa elanikkonnast. Koolieelsete lasteasutuste ja üldhariduskoolide kõrge tase rahuldab kõigi vanemate nõudmisi ja laste vajadusi ning on teada ka väljaspool maakonda. Täiskasvanud elanikud väärtustavad enda arengut ja konkurentsivõimet tööjõuturul. Maakonnas on olemas õpetamisest motiveeritud inimesed ning loodud kaasaegsed tingimused õppetöö läbiviimiseks. Seda kõike soodustab laialdane maakonnasisene koostöö ja avar nägemus haridusest ning toetab Tartu hariduspotentsiaal.
- 1.2. Mitmekülgsed võimalused, tingimused ja tugi aktiivse elu korraldamiseks ja selles osalemiseks.** Põlvamaa elanikud osalevad aktiivselt haridus-, kultuuri- ja spordielus ning kogukondlikes tegemistes. Maakonna spordi- ja puhketaristu toetab elanike aktiivset eluviisi.

Kultuuriobjektide võrgustik võimaldab korraldada nii väikeseid külapidusid kui rahvusvahelisi suurüritusi. Maakonna noorte ideede elluviimist abistab tigusate noortekeskuste võrgustik.

- 1.3. **Hoitud ja hoolitsetud elanikud.** Põlvamaa elanikud hoolivad enda ja oma lähedaste tervisest ning käituvad turvaliselt ja ohte ennetavalt. Tervislik eluviis on loomulik osa Põlvamaa elanike argipäevast. Elanike väärikat toimetulekut toetab kaasaegsete hoolekandeesutuste võrgustik ja paindlikud sotsiaalteenused. Elanike turvalisuse ja turvatundega tegeletakse süsteemselt ja laiapõhjaliselt ning erinevaid osapooli kaasates.
- 1.4. **Professionaalsed, motiveeritud, toetatud ja koostõised eestvedajad, juhendajad ning ametnikud.** Kohaliku elu arengut ja elanike edukat toimetulekut toetavad pädevad ja motiveeritud sotsiaal- ja tervishoiutöötajad, kultuuri- ja tervisedendajad, juhendajad ja treenerid ning omavalitsuste ametnikud. Kogukondade juhid on pädevad organisatsiooni igapäevases juhtimises ning pikemaajalisel arendamisel. Valdkondlike eestvedajate arendamiseks ja motiveerimiseks on välja töötatud koolitusprogrammid. Ressursside tõhusamaks ja mõjusamaks kasutamiseks ning kultuurielu mitmekesistamiseks on maakonna kultuurikorraldus koordineeritud ja toimub laialdane koostöö.

SE 2: Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond

Teine strateegiline eesmärk tegeleb teise võtmeprobleemiga – elanike kehvad tervisenäitajad. Täpsemalt tegeleb laste ja noorte tervisega. Strateegilise eesmärgi saavutamise korral on oluliselt vähenenud Põlvamaa laste ja noorte terviseprobleemid. Lapsed ja noored tunnevad ennast turvaliselt ja toetatuna, saavad kodus ja haridusasutustest kaasa eluks vajalikud enesejuhtimiskused ning on ka täiskasvanuna parema tervisekäitumise ja -näitajatega. Samas on valdkonnal mõju ka esimesele võtmeprobleemile (elanike arvu vähenemine), sest turvaline ja toetatud lapse- ja nooruspõlv ning head mälestused sellest, suurendavad tõenäosust ka täiskasvanuna kodumaakonnas elada.

Olulisemaid mõõdikuid, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Tervena elatud aastad
- Laste osakaal, kes peab oma vanematega muredest rääkimist kergeks
- Koolikiusamist kogenud laste osakaal
- Viimase 12 kuul depressiivseid episoodide kogenud laste osakaal
- Haridusasutuste osakaal, kelle arengufookuses on süsteemne tervise eesmärkide sõnastamine ja rakendamine
- Alkoholi mittetarbinud laste osakaal
- Ülekaaluliste laste osakaal

Olemasolevad ressursid

Kõige olulisemaks ressursiks teise strateegilise eesmärgi saavutamisel on tegusad ja **professionaalsed tervisedenduse eestvedajad** ning maakondlikud **koostöövõrgustikud**. Maakonnas on tööd alustanud Tervist Edendavate Haridusasutuste võrgustik (TEHA) ning tegutsevad Põlvamaa Rahvatervise komisjon ning Põlvamaa Turvalisuse Nõukogu. Lisaks käivad vajadusel koos erinevad vajadus- ja projektipõhised töörühmad. Toimivad võrgustikud varustavad valdkondade eestvedajaid laialdasema teabega, aitavad tegevusi koordineerida ning olemasolevaid ressursse paremini kasutada.

Tegusaid inimesi ja toimivaid võrgustikke toetavad kvaliteetset haridust ja tugiteenuseid pakkuvad **koolieelsed lastuasutused** ja **üldhariduskoolid** ning **avatud noortekeskused** ja **huvitegevuse koolid**. Need asutused puutuvad laste ja noortega kokku märkimisväärse osa päevast, mistõttu on neil märkimisväärne roll laste ja noorte toetamisel ja nõustamisel ning tervisealaste teadmiste omandamisel ja käitumismudelite kujundamisel.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

- 2.1. **Süsteemse vanemahariduse praktika loomine ja rakendamine.** Põlvamaal on toimiv vanemahariduse süsteem. Lapsevanemad on teadlikud pakutavatest koolitustest ja teenustest ning kasutavad neid aktiivselt laste kasvatamisega seotud küsimuste või probleemide esile kerkimisel. Positiivset vanemlust väärtustavad hoiakud on laialt levinud ning igapäevaselt peredes kasutusel. Põlvamaa lapsed ja noored tunnevad oma vanemate tuge ning julgevad oma probleemidega nende poole pöörduda.
- 2.2. **Laste ja noorte eakohaste enesejuhtimisoskuste paranemine läbi tõenduspõhiste sekkumiste rakendamise haridusasutustes.** Kõikides Põlvamaa haridusasutustes on arengufookuses süsteemne tervise eesmärkide sõnastamine ja rakendamine ning rakendatakse laste ja noorte vaimset tervist toetavaid tõenduspõhiseid meetodikaid. Maakonna lapsed ja noored mõistavad kehalise aktiivsuse, nutiseadmete vaba aja ning une tähtsust. Vähenenud on ülekaaluliste laste osakaal.
- 2.3. **Varajast märkamist toetava ja lahenduskeskse koostöövõrgustiku (laps, pere, haridusasutus, spetsialist) loomine.** Põlvamaal toimib laste ja noorte vaimse tervise edendamiseks loodud omavalituste ülene varajase märkamise koostöövõrgustik. Pered, haridusasutused ja erialaspetsialistid tegutsevad ühiselt selle nimel, et ennetada, märgata ja ravida laste ja noorte vaimse tervise probleeme. Selle tulemusel on oluliselt vähenenud laste ja noorte riskikäitumine ja koolikiusamised ning paranenud edasijõudmine koolis.
- 2.4. **Ühtsetel alustel korraldatud kättesaadava hariduse tugispetsialistide teenuse loomine.** Põlvamaa lastele ja noortele on tagatud võrdne ligipääs pädevatele hariduse tugispetsialistidele. Tugispetsialistide leidmist, nende professionaalset arengut ja erialase teabega kursis olekut tagatakse omavalitsuste üleselt.

SE 3: Tugeva ja positiivse mainega maakond

Kolmas strateegiline eesmärk tegeleb esimese ja neljanda võtmeprobleemiga – elanike arvu vähenemine ning väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur. Tugev maine suudab meelitada maakonda elama uusi inimesi, võimaldab ettevõtetel maakonda uut tööjõudu meelitada ning lihtsustab ka oma toodete ja teenuste müümist väljaspool maakonda. Samas on valdkonnal mõju ka viiendale võtmeprobleemile, sest hea maine tõttu maakonda lisandund elanikud ja ettevõtted suurendavad pikemas plaanis ka kohapeal osutatavate teenuste arvu või aitavad tagada olemasolevate teenuste pakkumist.

Olulisemaid mõõdikud, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Sisserännanute arv

- Muuseumide külastuste arv
- Kontserdikülastajate arv
- „Rohelisem Põlvamaa“ võrgustiku liikmete arv

Olemasolevad ressursid

Kahtlemata on üheks Põlvamaa oluliseks mainealaseks **rikkalik kultuurielu**. Olgu selleks paikkondlik pärimuskultuur ja põliskeel, erinevad laulu- ja tantsupeod, pika ajalooa maineüritused, muuseumide põnevad ja ainulaadsed näitused, piirkondlikud laudad ja kultuuriüritused, erinevad muusikafestivalid, maakonnas elavad kunstnikud, aastaringsed etendused Alle-Saija Teatritalus või publikurohked suvelavastused Lutsu Teatris ja Kiidjärve pargis, neil kõigil on oluline roll maakonna identiteedis ja maines.

Pikalt on Põlvamaa mainet kujundanud ka **loodusressursside väärimdamisega seotud ettevõtlus** – aiandus, mesindus, põllumajandus ja toiduainete valmistamine, traditsioonile puitmajade ehitus, keskkonnasäästlike viimistlusmaterjalide tootmine. Need ja mitmed teised ettevõtlusvaldkonnad on kandnud edasi maakonna tunnusfraasi „Rohelisem elu“ sõnumit. Alates 2021. aastast on neil ja kõigil teistel rohelist mõtteviisi väärimdamistavatel ettevõtetel ja muudel organisatsioonidel olnud võimalik liituda „Rohelisema Põlvamaa“ võrgustikuga.

Looduslähedus ja kaunis loodus muudavad Põlvamaa ideaalseks kohaks, kus elada või mida külastada. Seda toetavad maakonna **aktiivsed kogukonnad ja eripalgelised piirkonnad**, kellel kõigil on omad kooskäimised, üritused, traditsioonid ja identiteet. Lõõtsapealinn Põlva ja aianduspealinn Rõpina, Postitee koostöövõrgustik, Kiidjärve-Taevaskoja-Valgesoo turismi piirkond, Peipsimaa – tuntud näited eriilmelistest piirkondadest, mis kõik väikesele Põlvamaale ära mahuvad. Neile lisanduvad arvukad aleviku- ja külaseltsid. Selline mitmekesisus aitab hoida maakonda värskena ning täiendab seda pidevalt uute lugude ja algatustega.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

3.1. Põlvamaa kultuurielu rolli suurendamine maakonna kuvandi kujundamises. Põlvamaa pakub kõike – looduslähedasest pärandkultuurist moodsa digikultuuri võimalusteni. Vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit ja kultuurilist identiteeti hoiavad toimiv kultuuri- ja mäluasutuste võrgustik, järjepidev pärimusõpe ning teadlik ja kultuuripärandit väärimdamistav kogukond koostöös riigi ja omavalitsustega. Samas loovad avatud meel, nooruslik energia ja kaasaegne taristu tingimused uute maakonnapiire ületavate algatuste tekkeks.

3.2. "Rohelisem Põlvamaa" brändi ja võrgustiku arendamine ning kasutamine maakonna turundamisel. Põlvamaa on tuntud kui rohemajanduspiirkond, mille organisatsioone, tooteid, teenuseid ja sündmusi seob roheline mõtteviis. Maakonna roheline maine hoidmisesse ja arendamisse panustavad teadlikult nii kohalikud omavalitsused, ettevõtted, kogukonnad kui ka vabauhendused, kes on selleks liitunud „Rohelisem Põlvamaa“ võrgustikuga.

3.3. Selge ja tugeva identiteediga kogukondade ja piirkondade tekke ja arengu toetamine. Põlvamaad iseloomustavad eriilmelised ja põnevad kogukonnad ning piirkonnad, mille tegemised tugevdavad elanike kodukohatunnet ja panevad külalisi maakonda üha uuesti külastama. Kohalikkude eripära (sh keelelist, ajaloolist, geograafilist) eksponeeritakse nii avalikus ruumis, infokanalites ja -materjalides kui ka üritustel. Põlvamaa kogukonnad on tugevad ja tegelevad teadlikult kohaliku elukeskkonna parendamisega. Oma tegevusi suudavad

kogukonnad rahastada omatulu arvelt, kuid neile on maakonnas kättesaadavad ka erinevad toetusmeetmed. Kohalikud omavalitsused võtavad kogukondi kui tugevaid partnereid, keda kaasatakse otsuste tegemisse ja kellele delegeeritakse kogukondi puudutavaid ülesandeid.

SE 4: Kestlikke ärimudeleid rakendavate ettevõtetega maakond

Neljas strateegiline eesmärk tegeleb peamiselt neljanda võtmeprobleemiga – väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur. Samas on valdkonnal suur mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest kiire majandusareng ja suuremad palgad avaldaksid otsest mõju maakonna elanike heaolule ja avalike teenuste pakkumise võimekusele ja vajadusele.

Strateegilise eesmärgi täitmine toob kaasa selle, et Põlvamaa ettevõtted on efektiivsed ja jätkusuutlikud, suudavad areneda ja vajadusel suuremaks kasvada, ekspordivad ning tegelevad rohkem toodete- ja teenuste arendamisega. Seeläbi on suurenenud ettevõttes loodav lisandväärtus ning tagatud elanike kõrge tööhõive ja palk. Iseenesest mõistetavaks ja konkurentsieelist pakkuvaks peetakse koostööd teiste ettevõtete ning teadus- ja arendusasutustega. Ettevõtete arengubarjääre aitavad kõrvaldada ettevõtlust toetavad kohalikud omavalitsused ja maakondlikud tugistruktuurid.

Olulisemaid mõõdikud, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Keskmise brutopalga suhe Eesti keskmisesse
- Kaupade ja teenuste eksport elaniku kohta
- 10 ja enama töötajaga ettevõtete arv
- Oma süsiniku jalajälje ära hinnanud ettevõtete arv
- Jäätmekogumiskohtade ja korraldatud jäätmeveo raames kogutavate jäätmeliikide arv

Olemasolevad ressursid

Esimeseks oluliseks ressursiks on maakonna **puhas loodus ja looduslikud ressursid**, mida saab ettevõtluses kasutada nii toorainena (nt. puit, pilliroog, metsasaadused, põllumajandussaadused) kui ka tootmisvahendina (nt. põllumajandusmaa).

Oluliseks toeks ettevõtetele on erinevad **ettevõtjate tugiorganisatsioonid ja koostöövõrgustikud**, olgu siis SA Põlvamaa Arenduskeskuse poolt koordineeritavad mentor- ja kogemusklubid, „Rohelisem Põlvamaa“ ettevõtete võrgustik, kohalikud Leader-tegevusgrupid oma toetustega, Räpina Aianduskool, Võrumaa Kutsehariduskeskuse puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskus TSENTER või puidu- ja mööblitettevõtjaid koondav Kagu-Eesti Puiduklaster.

Üheks seni ebapiisavalt kasutatud ressursiks on ka **Tartu**, kui Lõuna-Eesti suurima tömbekeskuse ning mitmete teadus- ja haridusasutuste paiknemise koha **lähedus**, mis vajaks senisest suuremat ärakasutamist – Tartust võiks Põlvamaa ettevõtted leida endale nii koostööpartnereid, pädevaid töötajaid kui ka keskkonnateadlikke kliente.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

- 4.1. **Ringmajanduse mudelite rakendamiseks ja ettevõtete digitaliseerimiseks vajaliku teadlikkuse, oskusteabe ja kohalike ekspertide olemasolu tagamine.** Kestlikele ettevõtlusmudelitele üle minemist abistab toimiv maakondlik koolitus- ja nõustamissüsteem ning paindlikud toetused.

Omavalitsused ja maakondlikud arendusorganisatsioonid on kursis kohalike ettevõtete arengutakistustega ning tegelevad nende kõrvaldamisega. Põlvamaa elanikud on keskkonnateadlikud ning keskkonnasäästlikel ettevõtetel on elanike seas hea maine.

4.2. Ringmajanduse mudelite kasutuselevõtu ja ettevõtete digitaliseerimise soodustamine.

Põlvamaa omavalitsused eelistavad hangetes rohelisi lahendusi ja lühikesi tarneahelaid. Korraldatakse pilootprogramme uute kestlike lahenduste katsetamiseks. Põlvamaa ettevõtteid on avatud uutele ärimudelitele ja kestlikele lahendustele ning kasutavad maakonna tugevusi ja tugisüsteeme kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamiseks ja pakkumiseks. Maakonna jäätmesüsteem suunab materjale maksimaalselt tagasi ringlusesse, võimaldades niiviisi uute ringsete ärimudelite ja tarneahelate teket.

SE 5: Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond

Viies strateegiline eesmärk tegeleb kolmanda ja neljanda võtmeprobleemiga – madal tööjõupotentsiaal ning väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur. Samas on valdkonnal mõju ka esimesele võtmeprobleemile (elanike arvu vähenemine), sest mitmekülgne ettevõtluskeskkond võimaldab pakkuda tööd väga erinevate oskuste ja teadmisetega inimestele, hoides niiviisi piirkonnas seniseid elanikke ja meelitades siia uusi.

Strateegilise eesmärgi täitmine tähendab, et Põlvamaal on oluliselt suurenenud tööstus- ja teenussektori osakaal tööhõives ja loodavas lisandväärtuses. Ettevõtluskeskkond suudab pakkuda tööalast väljundit laiemale hulgale inimestele, suurendades niiviisi tööjõus osalemise määra ja vähendades registreeritud töötust. Suurem hulk põlvamaalasi leiab endale töökoha kodumaakonnas, samas suureneb mujalt Põlvamaale toole käijate arv.

Olulisemaid mõõdikuid, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Tööjõus osalemise määr
- Noorte töötuse määr
- Tööstus- ja teenussektorite osatähtsus tööhõives ja loodavas lisandväärtuses
- Avalikus sektoris hõivatute osatähtsus
- Majutatute ja ööbimiste arv
- Kaugtööteenuse pakkujate külastajate arv

Olemasolevad ressursid

Esimeseks oluliseks ressursiks strateegilise eesmärgini jõudmisel on ettevõtted, kes Põlvamaal juba tegutsevad ja lisandväärtust loovad, kuid kelle mõju maakonna tööhõivele ja majandustulemustele on seni olnud väike. Seni kõige olulisemate ettevõtlussektorite (st põllumajandus, toiduainetööstus, puidutööstus ja puitmajade ehitus, paber- ja papptoodete tööstus, veondus) kõrvale peaks seega kerkima ka need valdkonnad, kus maakonna head looduskeskkonda, rahu ja ruumi ning kohalikku kultuurielu **teenuste kaudu väärindatakse** – kagutöö, puhkemajandus ning hõbemajandus.

Puhkemajanduse arendamiseks on maakonnas olemas **tuntud kultuuri-, spordi- ja turismiobjektid**, mida on võimalik koheselt kasutama või edasi arendama hakata, näiteks Ahja ja Võhandu jõed, Lämmijärv ja Räpina sadam, Saesaare paisjärv ja Taevaskojad, Postitee ning selle ääres paiknevad Eesti Maanteemuuseum ja Karilatsi Vabaõhumuuseum, Pokumaa, Meenikunno ja Valgesoo

maastikukaitsealad, Intsikurmu metsapark ja lauluväljak, Põlva Kultuuri- ja Huvikeskus, Mammaste Tervisespordikeskus, Cantervilla ja Sillapää lossid ning Mooste mõisakompleks, Ridali lennuväli. Koos motiveeritud eestvedajate ja toimivate koostöövõrgustikega moodustavad need arengut oluliselt toetada suutva koosluse.

Ka loomemajanduse arendamiseks on maakonna eeldused olemas, seda enim läbi kultuuriturismi. **Rikkalik kultuurielu** ei ole vaid kolmanda strateegilise eesmärgi ehk tugeva ja positiivse mainega maakonna saavutamiseks oluline, vaid seda saaks ära kasutada ka maakonna ettevõtlussektori mitmekesistamiseks. Seda eriti siis, kui lisaks tavapärasele kultuuriteenuse tarbimisele pakutaks maakonna külastajatele ka kohalikku toitu, kaugtöövõimalusi, majutust jne.

Üheks ettevõtlussektori mitmekesistamise viisidest võiks olla ka enamate **noorte toomine ettevõtlusesse**. Selleks on maakonnas olemas Ettevõtlike Koolide võrgustik ning mitmetes koolides antakse ettevõtlusõpet ja luuakse õpilasfirmasid. Olemasolevat võrgustikku, eestvedajaid ja nende kogemusi ning tekkinud õpilasfirmasid sihipärasemalt toetades võiks maakonda juurde tekkida uusi ettevõtteid.

Tähtsaks ressursiks on ka erinevad maakondlikud **ettevõtjate tugiorganisatsioonid ja koostöövõrgustikud**, olgu siis SA Põlvamaa Arenduskeskuse poolt koordineeritavad mentor- ja kogemuskubid, „Rohelisem Põlvamaa“ ettevõtete võrgustik ning Kagu-Eesti kaugtöökeskuste võrgustik Kupland, kohalikud Leader-tegevusgrupid oma toetustega või Lõuna-Eesti Turismiklaster ja Lõuna-Eesti DMO.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

- 5.1. **Noorte ettevõtluse ja hõbemajanduse edendamine.** Põlvamaa ettevõtlussektoris tegutsevad väga erineva vanusega inimesed. Maakonnas on aktiivne Ettevõtlike Koolide võrgustik ning kõikides Põlvamaa koolides toimub majandus- ja ettevõtlusõpe. Põlvamaa noored osalevad aktiivselt mini- ja õpilasfirmade tegevuses ning toovad täiskasvanuks saades värskust maakonna ettevõtlusesse. Maakonna ettevõtted panustavad aktiivselt noorte ettevõtluse arendamise (praktikakohad, mentorlus). Täiendava hoo maakonna ettevõtlusesse on toonud hõbemajandus. Maakonda on tekkinud hulk uusi teenuseid, mis tegelevad eakatele suunatud heaoluteenustega ning kus teenusepakujateks endiks on sageli samuti eakad.
- 5.2. **Kaugtöö edendamine ja kaugtöövõimaluste arendamine.** Kaugtööst kui töötamise viisist on saanud üks maakonna olulisemaid „tööandjaid“. Kaugtöö tegemine on maakonna elanikele harjumuspärane. Maakonna ettevõtted näevad kaugtöös võimalust leida endale töötajaid väljastpoolt maakonda ning turismiettevõtete jaoks on väljastpoolt maakonda saabunud kaugtöötajad oluliseks kliendisegmendiks. Maakonnas leidub eriilmelisi kaugtöö kohti, mis pakkuvad töötamisvõimalusi nii kohalikele elanikele kui ka rahvusvahelistele diginomaadidele. Kiire internet on kättesaadav igas metsatalus.
- 5.3. **Puhke- ja loomemajanduse potentsiaali parem ära kasutamine.** Põlvamaal on mitmeid atraktiivseid turismiobjekte ja -piirkondi, mis meelitavad maakonda turiste aastaringselt. Loometegevus on läbi kultuuriturismi leidnud endale kindla koha maakonna ettevõtlusmaastikul.

SE 6: Atraktiivse ja kliimaneutraalse elu- ja ettevõtluskeskkonnaga maakond

Kuues strateegiline eesmärk tegeleb esimese, neljanda ja viienda võtmeprobleemiga – elanike arvu vähenemine, väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur ning teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus. Samas on valdkonnal suur mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest kvaliteetne elu- ja ettevõtluskeskkond on vajalikuks eelduseks kõigi strateegiliste eesmärkide täitmisel. Seega aitab strateegilise eesmärgi täitmine saavutada kõiki teisi strateegilise eesmärgi ja samas aitab ka kinnistada teiste strateegiliste eesmärkide täitumisel saavutatud Põlvamaa kõrge heaolu taseme.

Olulisemaid mõõdikuid, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

- Rändesaldo
- Kasutusse lubatud uuselamute ja mitteelamute arvud
- Rahulolu elukeskkonnaga
- Vähemalt C-energiamärgisega munitsipaalhoonete osakaal
- Kruusakattega teede osakaal
- Elanike rahulolu ühistranspordiga

Olemasolevad ressursid

Hea elu- ja ettevõtluskeskkonna loomise aluseks on maakonna **pikaajaline pühendumus** loodushoiule, puhtale toidule, keskkonnasõbralikule ehitusele ning energiasäästule ja taastuvenergiale. Põlvamaa tunnuslause “Põlvamaa - rohelisem elu” kehtestati juba 2002. aastal. Tänu sellele on roheline elulaad maakonna elanikele tuttav ja järjest enam omane. Maakonnas tegutsevad mitmed keskkonnasõbralikule ehitusele ja säästvatele elulaadile suunatud ettevõtted ja ühendused, kelle teadmisi on võimalik taristu arendamisel ära kasutada.

Kinnisvarasektori arendamise seisukohalt on oluline, et Põlvamaal on **piisavalt ruumi ja vaba maad**. Uusi elamu ja ärihooneid on võimalik rajada olemasolevatele aladele, samas leidub maad ka uute alade planeerimiseks, kui vajadus peaks tekkima. Lisaks leidub maakonnas ka vana ja hetkel kasutuseta kinnisvara, mida kasutusse suunata.

Inimeste ja kaupade liikumise jaoks on olulised maakonna **head ühendused**. Maakonnas on Eesti tihedaim teedevõrk, siit läheb läbi Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maantee ning Koidula-Tartu raudtee. Avalikku liinivedu korraldab Põlvamaa ja Võrumaa ühine ühistranspordikeskus, mistõttu on võimalik kahe maakonna liine lihtsamini sobitada ja maakondade vahelist liikumist parandada. Senisest suuremat rolli maakonna arengus võib tulevikus omada naabruses paiknev rahvusvahelisi lende võimaldav Tartu lennujaam. Suure potentsiaaliga oleks Valga-Koidula raudtee rekonstrueerimine ning avamine rahvusvahelisele kauba- ja reisijateveole.

Tegevussuunad

Võtmeprobleemidest ja kasutatavatest ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad strateegilise eesmärgi järgmiseks järeldamiseks:

6.1. Loodussäästlik ning arengut ja heaolu toetav kinnisvara ja avalik ruum. Põlvamaal elamisest huvitatud leiavad endale sobiliku eluaseme või krundi selle rajamiseks. Ettevõttele on maakonnas pakkuda kaasaegset ärikinnisvara ja ettevõtlusalasid. Toimiv kinnisvaraturg tagab

eraisikutele ja ettevõtetele laenuvõimalused kinnisvara rajamiseks, soetamiseks või laiendamiseks. Kohalike omavalitsuste kasutuses olevate hoonete arv on elanikele piisav ja haldajatele jätkusuutlik. Kõik Põlvamaa avalikud hooned on renoveeritud energiasäästlikuks ning on suutelised tootma taastuenergiat. Soojamajanduses kasutatakse ainult taastuvaid energiaallikaid. Avalik ruum vastab elanike vajadustele, on ligipääsetav kõigile elanikkonnagruppidele ning aitab suurendada piirkonna kliimakindlust ja elurikkust.

6.2. Kvaliteetne ja turvaline liiklustristu ning kättesaadavad ja kestlikud liikuvusteenused.

Põlvamaa teed ja tänavad on tolmuvabad ning aastaringselt läbitavad. Hooldatud ja korras kõnniteed võimaldavad turvalist liikumist nii käruga lapsevanematel kui ka liikumispuudega isikutel. Rajatud on kergliiklusteede võrgustik, mis ühendab suuremaid keskusi tagamaaga. Suuremates asulates on olemas ka eraldatud rattateed. Maakonda on loodud rattaringluse süsteem ja rattaparklate võrgustik, mis lihtsustavad kohalike elanike igapäevast rattaga liiklemist ja on täiendavaks liikumisvõimaluseks siia saabunud küllastajatele. Nõudlusele vastav ja paindlikke lahendusi kasutav ühistranspordisüsteem tagab kõigile elanikele maakonnasisesed ja maakondade vahelised liikumisvõimalused. Maakonda läbivast raudtees on saanud oluline arengumootor ning peamine liikumisvahend Tallinnasse sõitmisel või küllastajana maakonda saabumisel.

STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS, SEIRE JA UUENDAMINE

Strateegiadokumendi elluviimist, seiret ja uuendamist koordineerib Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolek (maakonnas omavalitsuste poolt nimetatud maakondliku arendusorganisatsiooni juhtorgan), kes vajadusel delegerib osa ülesandeid sihtasutusele Põlvamaa Arenduskeskus.

Tegevuskavas toodud tegevuste elluviimise eest vastutab iga tegevuse juures välja toodud vastutav organisatsioon või organisatsioonid. Strateegia elluviimiseks vajalikke tegevusi rahastatakse läbi erinevate toetusmeetmete, otse riigieelarvest või asjast huvitatud poolte rahastusest.

Arengustrateegia vaadatakse üle ja seda uuendatakse vähemalt kord nelja aasta jooksul. Strateegia uuendamiseks loetakse visiooni ja strateegiliste eesmärkide muutmist, uute eesmärkide püstitamist ning uute tegevussuundade lisamist. Sel juhul algatab Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolek strateegia muutmise protsessi.

Arengustrateegia uuendamise protsessi on soovituslik alustada senise strateegia elluviimise ning eesmärkide suunas liikumise seirearuanne koostamisega, võttes aluseks strateegias toodud mõõdikud. Seire käigus tuleks anda hinnang Põlvamaal toimunule ja strateegia ajakohasusele. Strateegia ajakohasust hinnatakse nii visiooni, strateegiliste eesmärkide kui ka tegevussuundade tasandil. Seire tulemused tehakse kättesaadavaks maakonna portaalis.

Arengustrateegia uuendamise protsessi kohustuslikuks osaks on ettepanekute ja tagasiside kogumine kõigilt asjassepuutuvatelt osapooltelt. Ettepanekute ja tagasiside kogumine peab olema dokumenteeritud. Strateegia uuendamine lõpeb strateegia heakskiitmisega kõikide kohalike omavalitsuste volikogude poolt.

Tegevuskava täitmise seire toimub kord aastas. Selleks koostab Põlvamaa Omavalitsuste Liit ülevaate sellest, kuidas tegevuste elluviimine on edenenud. Ülevaate kinnitab Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolek ning see avaldatakse Põlvamaa infoportaalil www.polvamaa.ee. Tegevuskava seirele järgneb iga-aastane tegevuskava uuendamine. Uuendamise käigus tuleb küsida ettepanekuid kõigilt asjassepuutuvatelt osapooltelt ning see peab olema dokumenteeritud. Tegevuskava uuendamine lõpeb selle heakskiitmisega Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolekul.